Alin Mihai Gherman

VERSIFICAȚIE ȘI CREATIVITATE LEXICALĂ ÎN *PSALTIREA ÎN VERSURI* A LUI TEODOR CORBEA

Datorită rigorilor formale de versificație la care este supus, textul poetic se definește printr-o mare cantitate de elemente care îl individualizează de vorbirea obișnuită sau textul literar în proză. Din punct de vedere al regulilor gramaticii limbii literare limba textului versificat se caracterizează prin prezența licenței poetice, care este o „abatere ușoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei, ritmului sau din dorința de a realiza o notă stilistică particulară" (DEX), sau „abatere ușoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei sau a ritmului sau din dorința de a realiza o notă stilistică particulară (suprimarea unei litere, dezacord, inversarea termenilor)" (DTL.1999).

Mai puțin cercetată este creativitatea lexicală pe care aceleași rigori poetice mai sus amintite, rima, ritmul (și, adăugăm noi și metrul, văzut ca o constrângere în respectarea uui număr fix de silabe într-un vers) sau dorința de a realiza o notă stilistică particulară le produc la nivelul operei literare. În cazul *Psaltirii în versuri* a lui Teodor Corbea câteva circumstanțe care o caracterizează fac ca acest text să prezinte unele note particulare. Scrisă, după cum mărturisește predoslovia variantei complete[1] a textului în 1720 „Au scris ș-a aduce / Într-acest chip cu vearș dulce / Todor Corbea brașovanul / Când umbla de la Hristos anul / Mie una și șapte sute / Și doaozeci dintr-a sa curte", *Psaltirea* lui este, după cum spune în mod deliberat tot în *Predoslovie*, o perifrază literară a textului biblic destinată lecturii („Această voi de psalmi cântare / Scrisă în vearș și trasă, care / Cântați și cetiți fără leane"). În compunerea sa face experimente de versificație, menționând la fiecare psalm numărul de silabe ale versului, crescând sau descrescând de la un psalm la altul numărul de silabe[2], ceea ce dovedește o atenție specială acordată respectării regulilor prozodiei.

Libertățile pe care și le permite Cobea pentru respectarea acestor reguli prozodice se manifestă și într-o mare cantitate de licențe poetice, asupra cărora nu

[1] *Psaltirea în versuri* este păstrată în două manuscrise autografe. Unul, cu anumite pagini lipsă, păstrat la Biblioteca Academiei Filiala Cluj Napoca a fost editată în 2010 (Teodor Corbea, *Psaltirea în versuri*, Ediție, note, studiu introductiv și glosar de Alin Mihai Gherman, București, Editura Academiei Române, 2010). Recent, datorită diligenței cercetătorului ucrainean Miroslav May-Boroda a fost relevată existența unei variante complete, păstrate în colecțiile Muzeului din Cernigor (Ucraina). O ediție a textului complet este în curs de finalizare.

[2] De exemplu: *Psalmul 32 (silave 8)*, *Psalmul 33 (silave 9)*, *Psalmul 34 (silave 10)*, *Psalmul 35 (silave 11)*, *Psalmul 36 (silave 12)*, *Psalmul 37 (silave 13)*, *Psalmul 38 (silave 5)*, *Psalmul 39 (silave 6)*, *Psalmul 40 (silave 7)*, *Psalmul 41 (silave 8)*, *Psalmul 42 (silave 9)*, *Psalmul 43 (silave 10)*, *Psalmul 44 (silave 11)*, *Psalmul 45 (silave 12)*, *Psalmul 46 (silave 13)*, *Psalmul 47 (silave 12)*, *Psalmul 48 (silave 11)*, *Psalmul 49 (silave 13)*, *Psalmul 50 (silave 10)*, *Psalmul 51 (silave 9)*, *Psalmul 52 (silave 8)*, *Psalmul 53 (silave 7)*, *Psalmul 54 (silave 6)*, *Psalmul 55 (silave 5)* etc.

LR, LXXV, nr. 2–3, p. 307–319, București, 2026

DOI: 10.59277/LR.2026.2-3.09

dorim să insistăm. Dăm doar câteva exemple: „Și în lucrurile a a Tale mâni / Mă voiŭ bucura fără ghimpi și spini” (Ps. 91), „Pașii miei să vie / Cu vreao urgie” (Ps. 16), „N-au văzut să știe unde or să coboare, / Mai nainte, până vor avea să știe / Spinii voștri ramnul dins din temelie”, „Seamnele și minunile lor n-am văzut, / Adevărul să fim cunoscut și crezut” (Ps. 73), „Al lui Iacov Dumnezău, / Ce ne ești razmu la greu” (Ps. 75) sau „ Și să știți că minunată / Svântului său și curată / Dumnezău i-au făcut fața”. Libertățile de exprimare induc și jocuri de cuvinte: „Lăcașurile lor în roadă și în rod / Vor fi fără de roadă și fără plod”” (Ps. 48) sau „Fericiți sânt cărora li s-au dat iertare / Fărădelegilor lor în dar, nu cu dare” (Ps. 31).

Cele trei caracteristici ale textului versificat, rima, ritmul și dorința de a realiza o notă stilistică particulară care marchează fonetic sau gramatical textul poetic (cărora trebuie să le adăugăm și metrul, văzut ca o constrângere datorată respectării numărului de silabe dintr-un vers) sunt factori care determină o inventivitate deosebită și la nivelul lexicului. Pentru a putea aprecia semnificația prezenței acestor inovații lexicale în textul versificat al *Psaltirii* o putem compara cu eventuala lor prezență și cu frecvența lor în *Dicționarul latin-român* redactat de Corbea cu două decenii înainte[3].

Față de lexicul foarte bogat pe care îl are *Dicționarul latin-român*, în *Psaltirea în versuri* găsim un altfel de repertoriu lexical: În versificarea textului *Psaltirii*, Corbea apelează la lexicul vechilor *Psaltiri* și la versiunea lui din *Biblia de la Bucureşti;* de asemenea, folosește multe cuvinte din limbajul curent, care își găsiseră rar până atunci menționarea lor într-un text scris. Semnificativ este faptul că apelează, evident din motive de expresivitate, la o serie de cuvinte împrumutate din turcă, pe care anterior le întâlnim anticipate doar în *Istoria ieroglifică*, Un număr semnificativ de mare de cuvinte își găsesc în *Psaltirea în versuri* prima lor atestare, anticipând unerori cu peste 100 de ani pe cele cunoscute până acum, fiind folosite în marea lor majoritate din rațiuni de rimă și, mai rar, datorită metrului:

> *bâz*, s.n.: „Într-a urechiei auz / El m-au auzit cu bâz” (Ps. 17);
> *berc*, *a.:* „Jârtve cu măduhă, eu / Ț-oiŭ aduce, Dumnezău, / Cu tămâie și berbeci / Cei cu coadele mari, berci” (Ps. 65);
> *borhan*, *barhan*, s.n. pl. *barhane*. „pântec de vită”: „Împuțitu-s-au prea rău ale meale rane / Și scârnav au putrezit ca nește barhane” (Ps. 37). În textul modern îi corespunde „37. 5. Împuţitu-s-au şi au putrezit rănile mele, de la faţa nebuniei mele”. Nici compararea cu textele vechi ale *Psaltirii* nu aduce lămuriri;
> *calabalâc*, s.n.: „Aceia s-or râsipi să mănânce / Și, de nu să vor sătura, price / Vor face și vor rădica cu gâlceavă / Și calabalâc, răpștire cu zarvă” (Ps. 58);

[3] O asemenea cercetare s-ar putea face și comparând cuvintele-rimă din *Psaltirea în versuri* a lui Dosoftei cu limba celorlalte texte ale Mitropolitului și în special cu *Viețile sfinților* sau *Viața lumii* a lui Miron Costin, cu limba *Letopisețului* său și, în cazul unui singur text, cuvintele-rimă din versurile din *Istoria ieroglifică* a lui Cantemir cu restul textului în proză. Un exemplu este cuvântul *genune* folosit de Varlaam tot pentru a obține o rimă: „Peste luciu cu genune / Trec corăbii cu minune”.

cnut, *gnut,* s.n. (E. rs. кнут): „Ș-au bătut pre tot cel întâi-născut / În Țara Eghipetului, cu gnut" (Ps. 77), „În Eghipet au bătut / De moarte cu jalnic gnut, / De la om până la prost / Dobitoc" (Ps. 134);
corci, s.m. „bastard, corcitură" (E. magh. *korcs*): „Și ce fața Îți întorci / De către mine, un corci?" (Ps. 87), „Până când, Doamne, Te întorci / Până în svârșit, de un corci" (Ps. 88);
corui, s.m.: „Fuga de la mine au perit și nu-i / Cel ce caută sufletul mieu cu corui" (Ps. 141)[4];
dănțui, vb.: „Ți să va mărturisi / În fieștecare zi / Și a cugetului lui / Rămășiță nu e cui / Fără cât Ț-oa prăznui / Ție și Ț-oa dănțui" (Ps. 75);
dârsti, vb.: „Mâhnindu-mă, eu umblam gemând toată zioa / Și gândeam cum cu bătăi dârsteaște zechi pioa" (Ps. 37);
dud[1], s.m.: „Și duzii lor au bătut cu brumă, Nelăsând într-înș nimic în urmă" (Ps. 87);
erodiu, *irodiu*, s.m. „Și lăcașul ierodiului pre eale / Le stăpâneaște la bine și la greale (Ps. 103);
glăsui, vb.: „Nici cu gâtlejiul a glăsui / Nu vor putea, sau un cuvânt a grăi" (Ps. 113)[5]; Are 3 ocurențe și în cadrul textului și doar 1 ca rimă;
hamei (hămei), s.m.: „Pus-au seamnele sale seamne; și ei / N-au cunoscut fiind, amețiți de hămei, (Ps. 73)[6];
hohot, s.n.: „De Cel ce l-au făcut pre dâns / Israil cu hohot și râs / În veaci să să veselească" (Ps. 149)[7];
horn, s.n.: „Și a dereptului corn, / Tocma ca fumul pre horn, / Să va-nălța degrabă / Cu norociri la treabă" (Ps. 74);
îmbăznat, a. „întunecat": „Întru cea mai dedesupt / Groapă m-au pus în mormânt, / În ceale îmbăznate / Și cernite polate". Etimologia este **îmbăzna* derivat din *beznă* și nu cea sugerată de MDA2: cf. *bosna*;
împrumutare, s.f.: „Bun iaste bărbatul / A căruia svatul / E spre îndurare / Și împrumutare" (Ps. 111);
lătrău, s.m.: „Împrotiva mea ei gând / Au pus prea tirănesc, nu blând, / Să nu mă părăsești, ca ei / Să să înalțe, răi lătrăi!" (Ps. 139)[8];
legătoare, s.f.: „Ale meale legători le-ai rupt, / Jârtvă Îți voiŭ jârtvi cu căzut" (Ps. 115)[9];
maraz, *s.n.* „Ajiutori noao dă-ne din năcaz / Și n-avea asupra noastră maraz;" (Ps. 59) cuvântul este întâlnit în 8 ocurențe doar ca rimă pentru *năcaz*;

[4] În Dicționar: „**nisus, g.m.** corâi (pasăre)".
[5] În Dicționar se întâlnește *glăsuire*, s.f., *glăsuitor*, a.
[6] În *Dicționar* „**lupulus, g.m.** lupșor; **item** hămei"[6].
[7] În Dicționar sunt prezente doar *hohoti*, vb. și *hohotire*, s.f. și *hohotitor*, a.
[8] În Dicționar sunt prezente: *lătra*, vb., *lătrare*, s.f., *lătrat*, s.n., *lătrător*, a.
[9] În Dicționar: „**succinctorium, g.n.** legătoare dinainte, haină dinainte", „**sufflamen, g.n.** legătoare de roată (piiadecă), care nu lasă roata să să învârtească când mearge carul la coborâș", „**tenia, g.f.; vide: tænia** pafta, legătoare de cap, conci", „**vitra, g.f.** legătoare de cap".

măscăriciune, s.f.: „Și în locul iubirei urâciune / Mi-au pus cu ocări și cu măscăriciune” (Ps. 108)[10];
mituire, s.f.: „Domnul – cel ce face milostivire / Și jiudecată fără mituire” (Ps. 102);
mojicesc, a.: „Sufletului mieu grăiesc / Cuvânt prea prost, mojicesc” (Ps. 3);
naiba, s.f. forma nearticulată „Și pre cei flămânz să aibă / Acolo trai fără naibă / I-au făcut și le-au așezat / Cetăți de lăcuit bogat” (Ps. 106); ne întrebăm dacă etimologia oferită de MDA (rrm. *naibah*) nu ar trebui înlocuită de înțelegerea cuvântului ca provenind din *n-aibă*, fiind una din formulele eufemistice (încornoratul, necuratul, scaraoțchi, michiduță, nichipercea, pârlea, faraon, împelițatul, mititelul, nefârtatul, nevoia, ucigă-l crucea etc.) folosite pentru *diavol*;
neajutorat, a.: „Făcutu-m-am ca omul / Neajiutorat de Domnul” (Ps. 87);
neamestecat, a. „pur”: „Precum și leagea Ta e adevăr chiiar / Neamestecat cu pleavă sau cu var” (Ps. 74);
nechitit, adv.: (E. *ne+chitit):* „Dupre cum s-au întâmplat / În zioa cea fără svat / A ispitei cu păcat / În pustie defăimat […] În care M-au ispitit / Tații voștri nechitit, / M-au cercat nechibzuit” (Ps. 94);
necontenit, „A prea svintelor Lui cuvinte glasu / Auziți necontenit în tot ceasu (Ps. 118);
nedezlipit, adv.: „Și leagea-Ți am iubit / În veac nedezlipit!” (Ps. 118);
nemișcat, a.: „Și de acum El nemișcat / Va rămânea într-al Său stat” (Ps. 8), „Poruncit-ai mărturiile Tale / A fi dereapte ori în ce cale / Și adevăr temeinic întru toate / De nimic nemișcat, vârtucios foarte” (Ps. 118);
nepotolit, a.: „Urâtu-i-am eu pre ei cu urâciune / Desăvârșit, ca pre o împuciuciune; / Și, în loc de nepriiatini, de cap mie / Mi s-au făcut cu nepotolită urgie” (Ps. 138);
nestătut, a. (E. *ne+stătut):* „Sufletul nostru au trecut / Pârâu adânc de nestătut” (Ps. 123);
no[1], interj.: „ Pre prințipii lor pre toți / Cari au zis, fiind ei soți: / Noao! Noi să moștenim / Și cu uric să-ntărim / Al Domnului svințitori / Plin de jârtve ca de flori!” (Ps. 82);
obădat, a.: „Pre cei ce în băznă ședea / Și în umbra morței pândea / Cu sărăciia ferecați / Și cu lanț de hier obădați” (Ps. 106);
ogrinji, s.m.pl.: „În zile s-or zidi și nimea într-înșii / Altul nu va putea a-și treace ogrinjii” (Ps. 138);
orânduire „Cu a Ta zioa supțire / Rămâne orânduire” (Ps. 118)[11];
pacta, s.f. este o formă insolită a cuvântului *pafta:* „Smirna, stacti, casiia, dintr-a Tale / Haine și case de piil cu pactale” (Ps. 44)[12];

[10] În *Dicționar*: „**vituperium, g.n.** sudalmă, măscăriciune, defăimeală”. Se mai întâlnesc: *măscări,* vb., *măscărire*, s.f., *măscărit*, a., *măscăritor*, a/ și s.m.
[11] În Dicționar: *orânduială*, s.f. (21 de ocurențe).
[12] În Dicționar se întâlnește sub forma *pafta* (**tenia, g.f.; vide: tænia** pafta, legătoare de cap, conci)”.

părintește, *părințește*, adv.: „Și oricând Te vom chiema, ne-auzi părințeaște!” (Ps. 19), „Iară eu la al lui Dumnezău / Jârtăvnic voiŭ întra fără greu, / La Dumnezău ce părințeaște / Tinereațele-mi veseleaște” (Ps. 42). Cu 12 ocurențe, toate ca rimă;
părtășire, s.f.: „Ierusalimul, care, / Ca o cetate tare / Să zideaște și-i iaste / Părtășirea cu veaste” (Ps. 121);
pătruns, a.: „Și de ciudă mare / Ca sarea de mare / S-oa topi ajiunsă / De ploi și pătrunsă” (Ps. 111);
pedepsire, s.f.: „Pedepsirea priimiiți, ca să nu vă vie / De la stăpânul din ceri groaznică mănie” (Ps. 2), „Și a Ta pedepsire / M-oa-nvăța această fire”, „Anii lor vor fi urgisire / Și veacul lor grea pedepsire” (Ps. 89);
plăsmuit, a.: „Care ceale născute / Dintâi și plăzmuite / În Eghipet au bătut / De moarte cu jalnic gnut” (Ps. 134);
plesnire, s.f.: „Și în jețul celor bătrâni / Cu săltări și plesniri de mâni, / Mari laude Lui să facă” (Ps. 106);
plodos, a.: „Oile plodoase / Și prea mult lăptoase / Într-a lor ieșire / Cu spori peste fire” (Ps. 143);
podidi, vb.: „Păcătosul pre cel derept apric pândeaște / Și caŭtă și să-l omoară pre el gândeaște, / Iară Domnul nu îl va lăsa pre dinsul / În mânile lui să-l podidească plânsul” (Ps. 36);
porneală, s.f.: „Soarele au răsărit, fiarăle s-au tras / În târlele lor la odihnă și popas, / Într-înse vor zăcea dupre a lor tocmeală / Odihnind și iară plecând în porneală” (Ps. 103);
povârni, vb.: „Împins să caz, m-am povârnit, / Iară Domnul m-au sprijinit” (Ps. 117);
prietenește, adv.: „Neamurile ce voiesc oștiri, râsipeaște; / Din Eghipet vor veni sol prieteneaște” (Ps. 67);
prinzătoare, s.f. „cursă”: „Și acea prinzătoare, ce-au ascuns, / Pre el să-l prinză cu jale și plâns” (Ps. 34);
răscolit, s.n. „răscolire”: „Și pământul s-au clătit / Și cutremur au pățit / Și temeiul s-au clătit / Munților cu răscolit” (Ps. 17);
răsplătire, s.f.: „Și Domnul răsplătire / Mi-a face cu slăvire” (Ps. 17), „Inima mi-am plecat / Vrând să fug de păcat, / În veac în dereptări / A Tale în cărări / Să facă cu știre / Pentru răsplătire” (Ps. 117). Din 12 ocurențe ale cuvântului 6 sunt folosite ca rimă;
răsunător, a.: „Lăudați-L cu viers supțire / În tâmpene răsunătoare” (Ps. 150)[13];
răsuflu, s.n.: „Fă-mi Tu slăbire / De la peire / Ca cu răsuflu / În drum să umblu” (Ps. 39)[14];

[13] În Dicționar: „**resonans,-tis**, g.o. sunători,-re, răsunători,-re”.
[14] În Dicționar *răsuflare*, s.f. în 16 ocurențe.

răutăcios, a.: „Până când jiudecați / Pre ai voștri, voi, frați / Cu nedereptate / În sat și-n cetate / Și fața-nainte / Voi luați cu cinste / A celor păcătoși / Și mult răutăcioși" (Ps. 81)[15];
rânză, s.f.: „Dobitoacele Tale lăcuiesc într-însa / Și din pădurile ei să hrănesc cu rânsa"[16];
retez, s.n. „Piciorul să nu-ți dai / În clătire spre vai, / Nici să durmiteaze, / Nici, ci supt răteaze / Șază Cel pre tine, / Ce păzește bine" (Ps. 120)[17];
robesc, a.: „Că Eu sânt Domnul Dumnezăul Tău, / Ce te-am scos din nesuferit greu / Din Țara cea Eghiptenească / Unde munceai muncă robească" (Ps. 80);
ruget[3], s.n. „răcnet de leu" (E. *rugi+et*): „iară al mieu suflet / Dintr-a puilor de leu rugete și răcnet / Au izbăvit, și l-au scos fără vătămare"[18] (Ps. 56);
salt, s.n.: „Întru a lor ieșire prins-au veselie / Eghipetul cu mare salt și bucurie" (Ps. 104);
sărătură, s.f.: „ Râurile în pustie / Le-au pus cu a Sa tărie / Și curgerile de ape / În seate, să să adape / Pământul cel roditori / În sărătură, fără spori" (Ps. 106[19]);
scăpător, a.: „În vreamea năcazului lor e scutitori / Și în scârbe și în năpăști scăpători" (Ps. 36);
scutit, a.: „Și Dumnezău loc scutit / Săracului S-au făcut" (Ps. 9)[20];
semănare[1], s.f.: „Cei ce cu lacărămi fac sămănare / Vor secera făr' întristare" (Ps. 128)[21];
sfiiciune, s.f.: „Grăia deșertăciune / Fără de sfiiciune" (Ps. 40). În text se întâlnește și *sființă*;
slăvire, s.f.: „Și Domnul răsplătire / Mi-a face cu slăvire" (Ps. 17), „Numelui Lui mărire / Aduceți cu slăvire" (Ps. 28). Toate cele 5 ocurențe ale cuvântului sunt rimă[22];
spulber, s.n. „spulberare": „Și limbile lor pre pământ / Au trecut cu spulbăr de vânt" (Ps. 72);
stacti, *s.:* „Smirna, stacti, casiia, dintr-a Tale / Haine și case de piil cu pactale, / Dintru cari a împărăților feate / Întru cinstea Ta, pre Tine, cu ceate / De mari pompe și hore Te-au bucurat" (Ps. 44);

---

[15] În Dicționar: „**malitiosus,-a,-um** răutăcios,-ă, rău, rea, viclean,-ă".

[16] În Dicționar se întâlnește în 12 ocurențe (ex.: **rumen,-nis, g.n.** rânză, din care vita iarba o rumăgă, o roade îndărăt, rumăgare"). Corbea folosește aceeași formă și pentru *râză* „cârpă" („Și cum voiu să spui / Că sufletul lui / Ca pre o pânză, / Sau doară rânză / Ce-i de painjin / L-ai uscat cu chin" (Ps. 38).

[17] În Dicționar se întâlnește: „**obex,-cis, g.d**. împiedecăciune, retează, zăvor, verigă", „**vectis, g.m.** verigă, retează, chilinci".

[18] În Dicționar: **„rugitus,-us, g.m.** zbierare, rugire".

[19] În Dicționar: „**salitura, g.f.** sărătură", „**salsedo,-nis, g.f.** sărătură.

[20] În Dicționar: „**protectus,-a,-um** apărat,-ă, scutit,-ă, învăluit,-ă, acoperit,-ă".

[21] În Dicționar: „**agricultura, g.f.** măierişug, plugărie, arare, sămănare", „**consitio, g.f.** sămănare, sădire".

[22] În Dicționar: „**gloriatio, g.f.** slăvire".

străinare, s.f.: „Iară noi, biruiți de jale, / Plângâgind și pre deal și pre vale / Ziceam: A Domnului cântare / Cum vom cânta în streinare?" (Ps. 136)[23];
stricăciune, s.f. (E.: *strica+(ă)ciune)*: „Și dintr-a lor stricăciuni / I-au scos cu multe minuni" (Ps. 106)[24];
suman, *sucman*, s.n.: „Și pre David cioban, a Sa slugă, / Au ales în sucman prost cu glugă" (Ps. 77)[25];
tacla, s.f.: Pre cei blânzi va învăța a Sale / Căi în adevăr, fără taclale" (Ps. 24);
tătăreşte adv.: „Acolo sânt dureri ca a ceii ce naște / Sau ca a celui bătut cu bici tătăraște" (Ps. 47);
târâtoare, s.n. „reptilă": „Târâtoarăle și cari zboară, / Pasări pre câmp și pre ogoară" (Ps. 148);
tânguit, s.n. (E. *tângui*): „Domnul, mie, de nu mi-ar fi ajiutat, / Zău, puțin de nu mi s-ar fi afundat / Sufletul mieu, s-ar fi sălășluit / În iad și în tartar cu plâns și tânguit" (Ps. 93);
târlă, s.f.: „Soarele au răsărit, fiarăle s-au tras / În târlele lor la odihnă și popas" (Ps. 103);
telpiz, *tălpiz*, a.: „Fărădeleage zioa toată / Limba Ta au gândit în gloată, / Ca un brici ascuțit vicleșug / Au făcut cu tălpiz meșterșug" (Ps. 51), „Dumnezău va zdrobi dinții lor în gură, / Căce e vicleană, tălpiză și fură" (Ps. 57);
temeinic, a.: „Căce Eu, adevărat, / În mănie-Mi M-am jiurat / Și cuvânt am așezat / Temeinic și nemutat" (Ps. 118);
trimitere, s.f.: „Asupra lor El degrabă au trimis / Iuțimea măniei Sale de sus, / Mănie și iuțime și năcaz / Trimitere prin îngeri răi cu ars" (Ps. 77);
triumf, s.n. „Lui Dumnezău voi cântați, ce spre răsărituri / Peste ceriul ceriului S-au tras cu triumfur" (Ps. 67)[26];
țeastă, s.f.: „Că vicleșug iaste / Într-ale lor țeaste" (Ps. 94);
udare, s.f.: „Apele de minune vor face vărsare, / Peste tot locul curgând cu udare mare (Ps. 147);
umilos, a. „umil" (E. *umili+os)* : „Și în patul vostru zăcând / Să puneț prea umilos gând" (Ps. 4);
ursuz, a. „Bune Dumnezău, / Tu, sufletul mieu / De strâmbe buze, / Reale, ursuze, / Îl izbăvește" (Ps. 119), „Urechi au, dară auz / N-au nimic, necum ursuz, / Căce duh în gura lor / Nu e viu și grăitori" (Ps. 134);
zăblău, s.m. „vlăjgan": „Și în casa tatălui mieu / Copil mai tânăr, un zăblău; / Oile tatălui mieu eu / Păștеam fără frică de leu" (Ps. 151);

[23] În Dicționar este prezentă forma *înstreinare* („**abalienatio, g.f.** înstreinare, izgonire").
[24] În Dicționar *stricătură* („**ruderatio, g.f.** sfărâmire de piiatră, sfărâmire de pământ, stricătură, zdrobire sau lipire cu sfărâmituri, presărare").
[25] În Dicționar: „**symballata, g.n.pl**. ţol, sucman, conteș lânos".
[26] În Dicționar: „**triumphus, g.m.** pompă slăvită de pre biruință, biruință".

zdrobire, s.f.: „Pre dinș degrab ca să-i piarză, / În ochi mai mult să nu-i vază. / De nu Moisi lor pace, / Alesul Lui, lor a face / S-ar fi silit cu zdrobire / Rugând svânta Lui mărire” (Ps. 106);
zulum, s.n. „injustiție, nedreptate”: „Nici luna noaptea / Va putea cu soartea / Vrun zulum a-ți face” (Ps. 120).

O serie de cuvinte necunoscute dicționarelor noastre se află, tot din rațiuni de rimă, în textul *Psaltirii în versuri*. Unele cuvinte ridică dificultăți atât în definirea sensului lor exact, cât și al aflării etimonului lor. Dintre ele amintim:

bac, s.n.: „Ochii lor la cel sărac / Caută să-i dea în cap bac” (Ps. 9). Textul corespunzător din *Psaltire* este: „9, 28. Stă la pândă în ascuns cu cei bogaţi ca să ucidă pe cel nevinovat; ochii lui spre cel sărac privesc”. Contextul ne îndeamnă să înțelegem sensul de „lovitură fatală” și singurul etimon pe care îl putem propune este lat. *baculum*, *baculus*, care are sensul de „toiag, prăjină, par” și, prin extensie, „ciomag”[27]. Nu e singurul neologism latin pătruns în textul lui *Psaltirii* lui Corbea, căci întâlnim și *confuzie* „Să să scoale Dumnezău și vrăjmașii mare / Confuzie să pață la uscat și mare” (Ps. 67), *sângn* (vezi mai jos), *maiestate* (Predoslovie către întru tot preaseninatul şi preaputinciosul împărat şi monarh a toată Rosiia, marele Petru Alexievici cel Dintâi, tatăl patriei **и проч**, maiastatului celui împărătesc, preamilostivului mieu stăpân” etc.;
câlcă, s.f. „încâlceală?”: „Pre smerit și mișel / Îndereptați pre el, / Pre săraci și pre mișăi / Scoateți-i de la răi / Și-i izbăviți din câlci / De-a greșiților brânci” (Ps. 81). Poate fi privit ca un derivat regresiv de la *a călca „*agresa” (vezi: „Și eu am zis: Au întunearecul doară / Mă va călca și va vrea să mă omoară?” (Ps. 138), dar și ca un derivat de la *a încâlci*;
chilă, s.f.: „mutilare, deficiență fizică”: „Caută spre mine și îmi fă milă, / Că-s unul născut sărac cu chilă (Ps. 24), „Pre ei să-i cuprinză fără milă / Și năpăști să trangă-n grea chilă” (Ps. 68)[28];
cucerește, adv. „în mod cucernic” (E.: *cuceri+eşte):* „Lui Dumnezău de slavă tu jârtvă jârtveaște / Și Lui rugile tale le dă cucerească! (Ps. 49), „Caută spre mine, și mă miluiaște / După jiudețul, celor cucerească / Ce iubesc și slăvesc svânt numele Tău,” (Ps. 118). Textul mai cunoaște *cuceri*, vb., *cucerit*, a., *cucernicie*, s.f., *cucerință*, s.f.[29];

[27] În Dicționar: „**baculum, g.n.** toiag, băț; **baculus, g.m. idem**”.
[28] În *Dicționar* există *chilă*[1], *s.f. „veche măsură de capacitate” și* chilă[2] „infirm”: „**mutilatus,-a,-um ciungit,-ă, spetit,-ă, chilit, cu chilă”**.
[29] În Dicționar se găsesc doar *cucerie*, s.f., *cucerință*, s.f., *cucerit*, a.

cucerire, s.f. „cucernicie”: „Însă aproape e a Lui mântuire / De cei ce să tem de Dâns cu cucerire, (Ps. 84);
cucernicește, adv. „în mod cucernic”: „În ce chip pre fii tatăl miluiaște, / Așa Domnul pre cari cucerniceaște / Să tem de Dânsul, darnic i-au miluit” (Ps. 102);
cuvințare, s.f. „necesitate”: „Pământul l-ai cercetat, și cu cuvințare / L-ai îmbătat stropindu-l cu apă de mare, (Ps. 64)[30];
cuvințat, a.: „potrivit, necesar”: „Ce stai, Doamne, departe / Și în vremi cuvințate / Și-n năcazuri dai dosul / Și petreci cu folosul?” (Ps. 9)[31]
despuiat, s.n. „despuiere”: „Și călcâiul mieu / Aceia cu greu / În noapte și-n zi / Foarte vor păzi. / Cum ei au răbdat / Fără despoiat. (Ps. 55)[32];
dorit, s.n. „dor, dorință”: „Mila-Ți, Doamne, mi-au ajiutat cu dorit / După mulțimea durearilor meale / Ce-s în inima-mi nespuse și greale” (Ps. 93), „Că de-a dereapta celui sărac au stătut, / Ca să mântuiască sufletul mieu cu dorit” (108). Textul conține și *dorit*, a. în 16 ocurențe;
fărădelegiuire, s.f. (contaminare între *fărădelege+legiuire)*: „Fărădelegiuire eu prea curat / Am alergat și am și îndereptat” (Ps. 58); Textul conține *fărădeleage* în 36 de ocurențe și *fărăleage* în 17 ocurențe[33];
foloseală, s.f. „fols”: „Să nu dați voi în uitare / Pre cel ce au pus osteneală / Pentru a voastră foloseală. Se întâlnește în 2 ocurențe și *folosință* și în 17 *folos*[34];
glăsuire, s.f.: „Meșterșugul tău privind punem nevoinţă / Ca să ajiungem a ta svântă ostenință, / Cării ai noastre în vearș de psalmi glăsuire / Între psalmii tăi îi dă să aibă mărire”;
haram, s.n.: „Zis-au: Veniți și din neam / Să-i piiardem ca un haram / Ș-al lui Israil nume / Mai mult de-acum pre lume”;
hâreț, s.m. „luptător”: „Îmi săvârșești și mă sui / Peste-nalte și mă pui, / Cel ce mânile-mi înveți / La război a fi hâreți / Și brațele meale ai pus / Arc de-aramă nesupus” (Ps. 17);
ierusalimesc, a. „din Ierusalim” (E. *Ierusalim+esc):* „Și tu bunătăți / A svintei cetăți / Ierusalimești / Vei videa crăiești (Ps. 127);
izbânditor, s.m. (E. *izbândi+tor):* „Laudă Ț-ai întocmit, / Doamne, cu svârșit mărit, […] / Ca să strici pre vrăjmași / Și întreg să nu lași / Pre răscumpărători / Sau pre izbânditori” (Ps. 8);
împlătoșat, s.m.: „Tu prea ești înfricoșat; / Și care împlătoșat / Împotriva Ta-ți va sta / Și dârz Te va aștepta?” (Ps. 75);

[30] În Dicționar: „*accommodate* întocmițeaște, cu cuviință”, „**accommodatio, g.f.** întocmire, cuviință” etc.
[31] Și *cuvințare*, cunoscut cu o atestare anterioară în dicționarul lui Mardarie Cozianul: „Pământul l-ai cercetat, și cu cuvințare / L-ai îmbătat stropindu-l cu apă de mare”.
[32] În Dicționar este cunoscut ca adjectiv: „**haphe, g.m.** praf presărat, pă viteajii cei despuiați unși”.
[33] În Dicționar se folosește doar *fărădelegiuire*.
[34] În Dicționar se întâlnește *folos*, *foloseală* și *folosință.*

înfruntat, s.n. „mustrare”: „Și dinaintea Sa au lepădat / Cortul lui Iosif cu înfruntat” (Ps. 77);
mărturisință, s.f. „mărturie” (E. *mărturisi+ință):* „Și Lui eu cu credință / Oi face mărturisință” (Ps. 41), „În miezul nopței eu m-am sculat / Cu umilință dintru al mieu pat, / Ca să-Ți fac Ție mărturisință / Cu evlavie și cu credință. (Ps. 118); Textul cunoaște în 17 ocurențe *mărturisire*, s.f. În text se întâlnește și *mărturisire* în 16 ocurențe, din care 12 sunt rimă.[35];
mitic, a.: „micșor” (E. contaminare între *mic+pitic;* mai puțin probabil se poate bănui forma *mititic* refăcut după femininul *mititică):* „Din gura a prunci mici / Și a sugari mitici / Laudă Ț-ai întocmit, / Doamne, cu svârșit mărit” (Ps. 8)[36];
neapos, a. (E. *ne+apos*): „Pre Cel Preaînalt în loc neapos / L-au amărât și L-au fapt mănios” (Ps. 77);
nebătut, a. (E. *ne+bătut):* „Apa cea fără de stare, / Cu valuri și scăl de mare, / Sufletul nostru o au trecut / De furtuni și stânci nebătut!” (Ps. 123);
necăjit, s.n. „necăjire”: „Până când, Doamne, Tu până în svârșit / Greu Te vei mănia pre noi cu năcăjit?” (Ps. 78). Textul cunoaște și *năcăjit*, a. în 4 ocurențe;
nechibzuit, s.m. (E. *ne+chibzuit):* „Și cel nebun va peri împreună / Cu nechibzuitul, ținut de mână” (Ps. 94); adv. „M-au cercat nechibzuit, / Și n-au scăpat de greșit” (Ps. 94);
necrezător, a. „incredul” (E. ne+crezător)*:* „Suitu-Te-ai la înalt, robit-ai robime, / Între oameni ai luat de daruri mulțime, / Ca-ntre cei necrezători și cari nu Te-ascultă, / Tu să Te sălășluiești într-înș fără luptă” (Ps. 67);
neîndoit, vb.: „Și i-au povățuit spre nădeajde, / Neîndoindu-să că n-or creade (Ps. 77);
neîndoit, „stabil”: „Am preceput curând / Cu neîndoit gând, / Că a Tale porunci / Am căÌtat și prin stânci” (Ps. 118);
neînfruntat, a. „nedojenit”: „Iară El e milos și îndurat / Și păcatele lor neînfruntat / Le curățește” (Ps. 77);
nemișit, adv. „domnește”: (E.: vb. *nemiși)* „Pre sărac și lipsit / Jiudecați nemișit” (Ps. 81)[37]. în Psaltire: „81.3: „Judecaţi drept pe orfan şi pe sărac şi faceţi dreptate celui smerit, celui sărman”[38];
neprins, a. (E.: *ne+prins*): „Ca umbra trec a lui / Zile neprinse-n cui” (Ps. 143);
nesurpat, a. „stabil”: „Pământul ai întemeiat / Și rămâne-n veac nesurpat” (Ps. 118)[39];
neudat, a. „uscat” (E. *ne+udat):* „Cu piciorul neudat / În râu vor treace uscat” (Ps. 65);

[35] În Dicționar se întâlnește doar *mărturisire* și *mărturiseală.*
[36] În Dicționar 28 de ocurențe pentru *mititel*, *mititică.*
[37] În Dicționar: „**nobiliter, adv.** nemişaşte, nemureaşte ca cei de neam mare, boiereaşte”.
[38] În Dicționar: „**nobilito,-as** nemişescu, boierescu”; *nemişie*, *nemişoaică*, *nemişăsc*, *nemişaşte*, *nemişug.*
[39] În Dicționar: „**illabefactus,-a,-um** nestrâcat,-ă, nesurpat,-ă”.

nezglobiu, a. „blând, milostiv”: „Domnul milostiv / E și nezglobiv (Ps. 113)[40];
obidit, s.n. „obidă”: (E. vb. *obidi):* „Și pre Dumnezău ei au ispitit / În inimile lor cu obidit” (Ps. 77). În text se întâlnește *obidă*, s.f., *obidit*, a. cu 9 ocurențe și *obidi*, vb.;
oropsit, s.n. „persecuție” (E. vb. *oropsi):* „Degrab am strigat / Pre Domnul nalt / Și m-au auzit / Fără horopsit” (Ps. 119);
osteninţă, s.f. „efort” (E. *osteni+inţă*): „Însă eu, întru al mieu suspin, osteninţă / Am câștigat și nu pociu fără pocăinţă” (Ps. 6), „Ci voia lui toată / Iaste cum să poată / Să să întărească / În leagea domnească, / De care în noapte / Și în zi, cât poate, / Prea cu osteninţă / Pune nevoinţă” (Ps. 1); „Meşterşugul tău privind punem nevoinţă / Ca să ajiungem a ta svântă osteninţă” (7vA). Textul cunoaște în 28 de ocurențe *ostnire*[41];
oţărâcios, a. (E. *oţărî+cios*): „Rudă rea fără de omenie / Întoartă, crudă, amărâtoare / Oţărâcioasă ca o putoare” (Ps. 77)[42];
oţărâciune, s.f. (E. *oţărî+ciune):* „Cei ce amărăciune / Fac și oţărâciune (Ps. 65). În text se mai întâlnește *oţărî*, vb., *oţărâre*, s.f.;
pil, s.n. „De-acum Israil / Șezând ca pe pil, / Aibă nădeajde / Spre Dumnezeu vearde (Ps. 130.18) În Biblie „Să nădăjduiască Israel în Domnul, de acum şi până în veac!” (Ps. 130). Probabil confuzie cu *fîl* „elefant”;
plăcut, s.n. „plăcere”: „Și ruga-mi cu plăcut / Degrab mi-au auzit” (Ps. 39), „că Tu, de ai fi vrut / Jârtvă, Ţ-aș fi dat cu râs și plăcut” (Ps. 50), „Spre noi Te-ai măniat și Ţ-ai făcut / Milă spre noi cu drag și cu plăcut (Ps. 59);
răbdăciune, s.f. „răbdare”: „Gura dereptului preaînțelepciune / Va deprinde și limba-i cu răbdăciune / Va grăi și va cânta jiudecată” (Ps. 36). În text se folosește *răbdare* în 5 ocurențe[43];
răzi, vb. „iradia” (din mlat. *radio*, *radiāre)* „În lumină de foc înainte / Lor răzând și făcându-le cinste”. (Ps. 77)[44];
sâgn, s.n.: „semn” (E. din lat. *signum):* „Și în toate ale lor hotară mușițe / I-au mâncat și le-au făcut sâgn ca de cârtițe” (Ps. 104);
scăl, s.n.: „sculare? flux?” (E. cf. *scălda?*): „ Sufletul nostru au trecut / Pârâu adânc de nestătut. / Apa cea fără de stare, / Cu valuri și scăl de mare, / Sufletul nostru o au trecut / De furtuni și stânci nebătut!” (Ps. 123);

---

[40] În Dicționar: *zgobiv:* „**opicus,-a,-um** zglobiv,-ă, scârnav”, „**præcrassus,-a,-um** prea gros,-ă; iarăş: flecari, zglobiv, zelud,-ă” și *zglovițeaște*: „**petulanter, adv**. zglobiveaşte”.

[41] În Dicționar: *ostenească*, s.f. și *ostenire*, s.f.

[42] În Dicționar: *oţărî*, vb., *oţărâre*, s.f.

[43] În *Dicționar* doar *răbdare*, s.f.

[44] Latinescul *radiāre* „a străluci” a evoluat în it. Italiană *raggiare* „idem”, tridentină *radzar* „a se fisura”, engardină *razzer* „a plua tare”, franceza veche *raier* „a străluci”, „a curge”, franceză *rayer* „a zgâria”, „a tăia”, provensală *raiar* „a străluci”, *catalană rajar* „a curge”, spaniolă *rayar* „a radia”, portugheză *raiar* „a radia”, „a umbri” având, de asemenea, multe derivate în limbile romanice (REW 6090) (https://www.rew-online.gwi.uni-muenchen.de/?id_entry=48720. Accesat 18 august 2026.

slujitoreşte, adv.: „Spre robii Tăi Te umileaşte / Ce-Ţi dau cinste slujitoreaşte! (Ps. 89); „Caută spre mine, şi mă miluiaşte / După jiudeţul, celor cucereaşte / Ce iubesc şi slăvesc svânt numele Tău" (Ps. 118/621)[45];
stăpânărie, s.f. „stăpânire" (E. *stăpân_ărie*): „Că a Domnului împărăţiia / Iaste şi Însuşi stăpânăriia Că a Domnului împărăţiia . Iaste şi Însuşi stăpânăriia / Preste neamuri supt cer ţine" (Ps. 21);
supăr, s.n.: „supărare" (E. *supăra.* Contragere pentru respectarea metrului): „Tâmplelor şi feaţei meale / Fără de supăr şi greale, / Până ce eu Domnului loc / Voiŭ afla spre al mieu noroc" (Ps. 131). Textul foloseşte curent *supărare* în 12 ocurenţe şi o singură dată *supărătură*;
şalviresc, a. „de şarlatan" (E. *şalvir+esc):* Mincinoşi, fiii omeneşti / În cumpene a face şalvireşti / Fapte din deşertăciune (Ps. 61);
şalviri, vb. „escroca" (E. *şalvir):* „Urât-am adunarea / A celor ce viclenesc, / Cari cu mândrie narea / Îş umflă şi şalviresc" (Ps. 25);
tânguiat, s.n. „tânguire" (E. *tţngui*): „Ea m-au mângâiat / La greu tânguiat" (Ps. 22). În text se întâlneşte şi *tânguit*, s.n. (vezi mai sus);
trufime, s.f. „trufie" (E. *trufi+ime*): „După a Lui măriri mulţime / Lăudaţi-L pre El cu trufime! (Ps. 150). În text se întâlneşte în 12 ocurenţe*trufie*, s.f.[46];
umilit, s.n. „umilinţă" „Pre vară şi primăvară Tu le-ai zidit / Adu-Ţi aminte de aceasta cu umilit" (Ps. 73). În text se întâlneşte cu mai multe ocurenţe *umilinţă*;
veşniceşte, adv. „veşnic, etern": „Şi jiudecăţi le spune blând lui părinţeaşte, / Ca cel ce stăpâneaşte supt ceri veciniceaşte (Ps. 147)[47];
veşniceşte, adv. „etern" (E.: *veşnic+eşte):* Şi jiudecăţi le spune blând lui părinţeaşte, / Ca cel ce stăpâneaşte supt ceri veciniceaşte. (Ps. 147);
viforit, a. „furtunos" (E. *vifori):* „Ghiaţa şi duhul cel viforât, / Cari fac cuvântul Lui poruncit; (Ps. 148)[48];
zâmbit, s.n. „zâmbet" (E. *zâmbi):* „Şi fieştecarele au grăit / Deşertări vecinului cu zâmbit / Buze în inimă mult vicleane" (Ps. 11);
zgârciciune, „zgârcire" (E. *zgârci+ciune):* „Împotriva a feaţei gerului Lui cine / Va suferi şi va sta fără zgârciuciune?" (Ps. 147). Pentru precizarea sensului cuvântului vezi: „Ca ceara ce să topeaşte de foc / S-au făcut şi s-au zgârcit ca-n toc" (Ps. 21).

O situaţie specială se întâlneşte în cazul cuvântului *horă*, s.f. (în expresia: *starea ai horei*) având o construcţie gramaticală neobişnuită şi un sens greu de precizat „moment?": „Dumnezăule, mă mântuiaşte / Căce apele, ticăloşeaşte, / Până

[45] În Dicţionar cu mai multe ocurenţe *slujitoresc*, a. (**famularis,-e** slujitoresc,-ă, de slugi).
[46] În Dicţionar se folosesc substantivele *trufie* şi *trufăşie.*
[47] În dicţionar, se întâlneşte: „**æterno** veciniceaşte", „**æterno,-as** vecinicescu", „**æternum** în veaci, veciniceaşte", „**secularis,-e** vecinicesc, pă câte o sută de ani".
[48] În Dicţionar se întâlnesc *vifor*, s.n. şi *viforos*, a.: **„tempestuosus,-a,-um** viforos,-ă, furtunos".

la sufletul mieu au întrat / Și-n adâncul tinos m-am afundat /Și starea ai horei meale nu e / Unde între valuri să să spuie. / În adâncuri de mare am venit / Și viforul de tot m-au potopit." (Ps. 68). În textul biblic modern îi corespunde: „68.1. Mântuieşte-mă, Dumnezeule, că au intrat ape până la sufletul meu. 2. Afundatu-m-am în noroiul adâncului, care nu are fund; 3. Intrat-am în adâncurile mării şi furtuna m-a potopit". Nici compararea cu diferitele texte vechi ale *Psaltirii* nu ne-a ajutat în interpretarea pasajului.

BIBLIOGRAFIE

Corbea, Teodor, *Psaltirea în versuri.* Ediție, studiu introductiv, note şi glosar de Alin-Mihai Gherman, Editura Academiei Române, București, 2010.
Corbea, Teodor, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin-Mihai Gherman, Cluj-Napoca, Clusium, 2001.
DA *Dicționarul limbii române,* sub redacția lui Sextil Pușcariu, București, 1913–1948.
DLR *Dicționarul limbii Române*, vol. I-XIV, Editura Academiei, București, 1956–2006.
DEX *Dicționarul explicativ al limbii române*, Editura Univers Enciclopedic Gold, București, 2009.
MDA2 *Micul dictionar academic*, vol. 1-II, Editura Univers Enciclopedic, București, 2016.
DTL Mircea Anghelescu, Cristina Ionescu, Gheorghe Lăzărescu, *Dicționar de termeni literari*, Editura Garamond, București, 1999.
REW Wilhelm Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1935 și REW online.

VERSIFICATION AND LEXICAL CREATIVITY
IN TEODOR CORBEA'S PSALTER IN VERSE

(Abstract)

This study aims to examine the impact of versification on lexical creativity, demonstrating that rhyme in particular, but also meter and the number of syllables in a verse, can influence not only the inclusion of well-known words from spoken language in the written text but also the creation of new words, which, through the text's readership, may come to be accepted into the literary language. The research focuses on one of the most extensive verse texts in early Romanian literature, Teodor Corbea's Psaltirea în versuri (Psalter in Verse), written in 1720, and compares it with the lexicon of the comprehensive Latin-Romanian Dictionary compiled by the same author between 1691 and 1702.

Cuvinte-cheie: versificație, lexicografie românească, inovație lexicală, Teodor Corbea.
Keywords: versification, Romanian lexicography, lexical innovation, Teodor Corbea.

Universitatea „1 Decembrie 1918" din Alba Iulia,
B-dul „1 Decembrie 1918"
diortositor@gmail.com